

vitam christiani sumus? Propterea non ait: Deus meus, Deus meus, dereliquisti me; sed causam commonuit requirendam, cum addidit: *Ut quid dereliquisti me?* id est, quare, propter quid, quam ob causam? Profectò enim erat aliqua caussa, eaque non parva, ut Noe liberaret de diluvio, Loth de cælesti incendio, Isaac de imminente gladio, Joseph de calumnia mulieris & custodia carceris, Moysen ab Ægyptiis, Raab ab excidio civitatis, Susannam à testibus falsis, Daniele à leonibus, tres viros ab ignibus, aliosque patres qui exclamaverunt, & salvi facti sunt; & Christum de manibus Judæorum non liberaret, eumque in potestate sævientium usque ad mortis exitum dereliqueret. Ut quid hoc? Propter quid hoc? Nisi propter illud, quod paulò post in eodem Psalmo dicit: *Non ad insipientiam mihi:* hoc est, corpori meo, Ecclesiæ meæ, minimis meis. Nam & in Evangelio: *Quando uni ex minimis meis fecistis,* inquit, *michi fecistis.* Sic itaque dictum est, & *non ad insipientiam mihi,* quomodo dictum est, *michi fecistis.* Et sic dictum est, *quare me dereliquisti,* quomodo dictum est, *Qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, & me spernit.* Non ergo ad insipientiam nobis, sed ut sapiamus, non propter istam vitam, in qua nos Deus aliquandò usque ad mortem persequentium manibus derelinquit, sed propter illam sempiternam nos debere esse christianos; quia hoc in illo præcessisse intuemur, ex cuius nomine sic vocamur.

29 Ecce ita factum est; tamen tam multi non ob aliud volunt esse christiani, nisi ut hujus vitæ felicitate perfruantur, ideoque illa de-

Matt. 23.
45.

Luce 10.
26.

deficiente deficiunt. Quid si non in ipso nostro capite tam insigne constitueretur exemplum, quo disceremus pro cælestibus terrena contemnere, non respicientes quæ videntur, sed quæ non videntur? Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Quos in se vocibus illis transfigurare dignatus est. Nam quantum ad ipsum adinet, quomodò vellet liberari ab illa hora, qui propterea venerat in illam horam? Aut quomodo sic loquebatur, quasi quòd nollet ei accideret, cum potestatem habuerit ponendi animam suam, & iterum sumendi eam, nec eam quisquam tolleret ab illo, sed eam ipse poneret & resumeret, sicut in Evangelio dicit? Sed proculdubiò nos in illis vocibus eramus, & caput pro suo corpore loquebatur, non disjuncta significatione vocis, ubi connexio non disjungitur unitatis.

30. DENIQUE in Psalmo sequitur, & orans adverte quid dicat: *Quoniam,* inquit, *extraxisti me de ventre, spes meæ ab uberibus matris meæ. In te jactatus sum ex utero, de ventre matris meæ Deus meus es tu;* tamquam diceret: De alia re, & ab alia re in aliam rem me trajecisti, ut tu sis mihi bonum, pro terrenis bonis mortalitatis hujus, quam in matris ventre sortitus sum, cujus ubera suxi. Hæc enim vetustas est, de qua me tu extraxisti; & illa carnalis nativitatis bona sunt, à quibus tu spes mea es; inde enim ad te conversus sum. Et *ex utero,* id est, qui ex his in utero inchoavi, *in te jactatus sum,* ad te scilicet transiens, totum me tibi committens. Ideoque *de ventre matris meæ,* id est, de bonis carnis, quam sumsi in ventre matris meæ, *Deus meus es tu,* ut de his

2. Cor. 4.
18.

Joan. 10.
18.

CAP. XII.
Pr. 21. 10.
II.

tu sis bonum meum: ea locutione dictum est, ac si diceretur, verbi gratia: De terra cælum habito, hoc est, hinc illo emigravi: & ista nostra in illum transfiguratio est, qui per gratiam Testamenti novi mutamus vitam, trans-euntes de vetere ad novam. Nam ille hanc rem sacramento suæ passionis resurrectionisque significans, carnem mutavit de mortalitate ad immortalitatem: vitam verò non mutavit de vetustate in novitatem, qui numquam fuit in impietate, unde transiret ad pietatem.

* Ambros.
lib. 1. de Fi-
de c. 6.

31. Quamquam non defuerunt * qui hoc quod dictum est, *de ventre matris meæ Deus meus es tu*, ideo ad ipsum caput nostrum pertinere sentirent, quoniam Pater in tantum est Deus ejus, in quantum homo est in forma servi, non in quantum illi æqualis in forma Dei est. Ideo *de ventre matris meæ Deus meus es tu*, ac si diceret: Ex eo quòd homo factus sum, Deus meus es tu. Sed quid est: *Tu extraxisti me de ventre*, si ad ipsum Jesum de Virgine procreatum refertur? Quasi alios Deus non extrahat, in cuius providentia est omnis ordo nascendi. An inde significare voluit partum Virginis servata virginitatis integritate mirabili, cum ait: *Tu extraxisti me de ventre matris meæ*; ut quod illic mirabiliter factum est, cum Deus fecisse dicitur, nemini incredibile videatur? Quid ergò est & illud: *Spes mea ab uberibus matris meæ*? Quomodo & hoc ad ipsum caput Ecclesiæ referri potest? quasi spes ejus quæ in Deo est, à matris uberibus ei coeperit, non & ante in ipso utero. Neque enim spes alia intelligenda est, nisi qua futurum erat ut Deus eum exaltaret à mortuis. Totum hoc quippe, secundum id quod ho-
mo

mo factus est, dicitur. An forte quia ubera feminarum ab ipso conceptu in ubertatem promoveri perhibentur, sic intelligi voluit, *ab uberibus*, tanquam diceret, ex quo carnem sumsi, cui carni fuerat speranda immortalitas: ut non ante spes ei esset, cum in forma Dei esset, in qua nihil in melius mutandum esset; sed *ab uberibus matris*, id est, ab ipsa susceptione carnis, quæ concipiebatur in spe, cujus spei res futura erat, cum ad immortalitatem de morte transiret?

32. Sed quod dictum est: *In te jactatus sum ex utero*; quomodo coaptari capiti possit, ignoro: quasi in utero cum esset, non in Deo fuerit, in quo vivimus, movemur, & sumus; aut illius infantis anima rationalis, *Act. 17. 28.* ex quo caro processit ex utero, Deum sperare coeperit. Nisi forte credendum est, jam nato animam rationalem accessisse, quæ intra viscera matris adhuc ei defuisset: & quoniam eadem anima, quæ carni jam natæ addita est, Deo inhærebat, ideo secundum eandem carnem dictum esse existimandum est, *in te jactatus sum ex utero*, tanquam diceret: Eam sortitus sum animam ex utero, quæ tibi cohæreret. Sed quis audeat in hanc se temerè præcipitare sententiam? Cum ratio de adventu vel exortu animæ in tanto naturæ profundo sic lateat, ut satius sit eam semper quærere quamdiù in hac vita sumus, quàm aliquando invenisse præsumere. Ex illa verò in seipsum transfiguratione nostra quemadmodum possent hæc accipi, dictum est. Si quid autem dici potuit convenientius, vel potuerit, nullius præjudicamus ingenio, doctrinæ nullius invidemus.

33. JAM illud quod sequitur: *Ne discas* CAP. XIII.
das

das à me, quoniam tribulatio proxima est; vide ut illuminet, quemadmodum dictum sit, quare me dereliquisti. Quomodo enim dereliquit, cui dicitur, *ne discedas à me*, nisi quia dereliquit vitæ veteris temporalem felicitatem? Rogatur autem ne discedat, & deserat spem vitæ æternæ. Sed quid est, *quoniam tribulatio proxima est*? Quasi ei passio adhuc immineret, cum in ipsa media passione ista dicere intelligatur, quæ de illo in hoc Psalmo prophetata sunt. Hic enim dicitur est etiam, quæ in Evangelio apertissime scripta sunt: *Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*; quod factum est cum jam penderet in ligno. Quid est ergo, *tribulatio proxima est*, in qua media loquebatur? Sed nimirum illud vult intelligi, quia cum caro in doloribus est & in pœnis, profectò anima tunc habet magnum agonem patientiæ, in quo ne deficiat, laborandum & orandum est. Nihil est autem animæ sua carne propinquius: ideo mundi hujus quilibet magnus perfectusque contemtor, cum alibi patitur, nihil patitur. Potest enim adhibere vigilem rationem, cum amittit bona quæ extrinsecus sunt, & ab animo sapientis, qui ex cupiditate non hæret, sine dubio longè sunt; & non curare quod patitur, quia nec patitur. Cum verò amittit præcipua corporis bona, id est, corporis vitam ac salutem, jam tribulatio proxima est animi bonis, quibus ipse intus tamquam corporis dominus est. Quid faciet qualibet ratione, ut non doleat cum corpus vulneratur aut uritur, cui tanto implicatur consortio, ut pati possit, non dolere non possit?

34. Ideo & diabolus hunc nocendi ordinem

nem tenens, illius magni viri, quem postulerat tentandum, prius externa bona accipit in potestatem; quibus ablatis & perditis, cum illum inconcussum videret (dixerat enim: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*) etiam carnem cruciandam vulnere postulavit, tali cum eo confligens certamine, ut bona proxima invaderet, hoc est, corporis bona: quibus ille perditis si fortè succumberet, atque ad impietatem cor inclinaret, etiam bona animi deperirent, quibus perdendis jam in corpore sæviens vicinè tentator instabat. Denique ille vir in tanta tentatione, ubi erat animi bonis proxima tribulatio, quamvis multa prophetice loquatur, longè tamen loquitur aliter, quam cum illa externa bona deperissent, in quibus filios non amiserat, sed præmiserat.

35. Clamat ergo martyris anima transfigurata in Christum, cum jam in carne tribulari cœperit, & dicit Deo, à quo derelicta est in terrena felicitate, sed quæ cum illo est in spe vitæ æternæ: *Ne discedas à me, quoniam tribulatio proxima est*; non est in agro meo, non in auro, non in pecore, non in tectis atque parietibus, non in meorum orbitibus; sed in carne mea est, cui copulor, cui connector, cujus sensum non habere non possum; unde me de proximo urget, ut à patientiæ virtute deficiam. *Ne discedas à me: quoniam non est qui adsuget, neque amicus, neque propinquus, neque humana laus, neque præteritæ recordatio voluptatis, neque aliquid eorum, quo terrenæ felicitatis ruina fulcitur, neque ipsa quæ in animo est meo humana virtus.* Quia SI TU DE-

SE-

Ps. 21. 12.

Matt. 27.
35.

Job. 1. 21.

*CAPUT
XIV.
SERIS, quæ hominis virtus? * QUID est enim
homo, nisi quod memor es ejus?

Pr. 21. 13. 36. *Circumdederunt me vituli multi*, hoc
est, minores in plebe. *Tauri pingues obse-*
derunt me, hoc est, superbi ac divites, prin-

v. 14.
Luc. 23. 21. clamantes, crucifige, crucifige: *quasi leo ra-*
piens & rugiens: rapuerunt enim compre-

Pr. 21. 15. hensum adducentes ad præsidem, & rugie-
runt petendo ejus mortem. *Sicut aqua effu-*
sus sum, tamquam ut in me lapsi caderent
persecutores mei. *Dispersa sunt omnia os-*
sa mea. Quid sunt ossa, nisi corporis fir-

firmamenta? Corpus autem Christi, Ecclesia.
Firmamenta autem Ecclesiæ qui, nisi Aposto-
li, qui etiam columnæ alibi nuncupantur?
Hi utique dispersi sunt, cum ad passionem
ipse duceretur, vel cum esset passus & mor-

tuus. *Factum est ergo cor meum tamquam*
cera liquescens in medio ventris mei. Hoc
sanè quemadmodum capiti nostro ipsius cor-

poris salvatori coaptetur, invenire difficile est.
Neque enim nisi magno pavore contingit, ut
cor velut cera liquescat humanum: quod un-

Joan. 10.
18.

de in illo fieri posset, qui potestatem ha-
bebat ponendi & recipiendi animam suam?
Sed profectò aut infirmorum suorum in se

transtulit causam, sive illorum qui metu mor-
tis pavescunt, sicut ipse Petrus ex egregio
præsumptore tam creber negator effectus; sive

illorum, qui tristitia salubri contabescunt, si-
cut idem ipse Petrus cum amare flevit. Nam
& tristitia quasi solvit cor: unde dicitur etiam

græcè quod appellata sit *λύπη*. Aut certè pro-
fundum sacramentum nos intelligere voluit,
ut cordis sui nomine significaret Scripturas
suas, ubi ejus utique latebat consilium, quod
tunc

tunc apertum est, cum ea quæ de illo pro-
phetata fuerunt, passus implevit. Solutæ sunt
ergo Scripturæ ejus in iis, quæ perfecta sunt
adventu ejus, nativitate, passione, resurrec-
tione, glorificatione. Quis enim jam ea non
intelligit in Prophetis, quando usque ad in-
tellectum etiam carnalis multitudinis pervene-
runt? Quam fortassè significavit medio ventris
sui, ut in ejus corpore, quod est Ecclesia,
quasi ventris locum habeat carnalis & infir-
mior multitudo. Aut si ventris nomen magis
interioribus competit, ad eos potius, qui
perfectiores sunt, Scripturarum intellectum
pertinere monstratum est; cum cor ejus, id
est, Scripturæ ejus, quæ continent consilium
ejus, in medio eorum, hoc est, in cogitatione
eorum, tamquam cera dissolvitur, hoc est, fer-
vore spiritus aperitur, disputatur, exponitur.

37. *EXARUIT velut testa virtus mea.* CAP. XV.
Testa igne firmata est: sic & virtus corporis
Christi non sicut fœnum igne consumitur, sed
sicut testa passione velut igne firmatur. *Vasa* Ps. 21. 16.
enim figuli probat fornax, sicut alio loco
Scriptura dicit, *et homines justos tentatio* Eccl. 27. 6.
tribulationis. Et lingua mea adhesit fau-

cibus meis. Potest quidem silentium ejus sig-
nificatum videri, quod & alius Propheta com-
mendat, cum dicit: *Sicut agnus coram ton-* Isaiæ 53. 7.
dente fuit sine voce. Sed si linguam ejus,
eos in ejus corpore, quod est Ecclesia, intel-
ligamus, per quos suum loquitur Evangelium,
tunc ejus faucibus adhærent, cum à præceptis
ejus non recedunt.

38. Quod verò sequitur: *Et in pulverem*
mortis deduxisti me; quomodo capiti coap-
tabitur? Quandoquidem corpus ejus, quod ter-
tia die resurrexit, non est utique in pulve-

rem

Act. 2. 27. rem dissolutum. Nec aliter exposuerunt Apostoli, quod in alio Psalmo positum est: *Ne-*

Psal. 15.
10.

que dabis sanctum tuum videre corruptionem; nisi quia ejus caro non est corrupta, quæ tam celeriter resurrexit. Unde item in

Psal. 29.
10.

alio Psalmo dicit: Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam? Hoc scilicet dicens, quod si eo modo, quo & ceteri, mortuus dimitteretur in pulverem, & caro ejus resurrectioni ultimæ servaretur, nulla esset utilitas in sanguine ejus: quia nihil prodesset mors ejus, nec annuntiaretur veritas Dei, quæ illum continuo resurrecturum esse prædixerat. Quid sibi vult ergo quod hoc loco ait:

Et in pulverem mortis deduxisti me? Nisi corpus ejus accipiamus Ecclesiam, in qua illi, qui pro ejus nomine passi sunt, vel patiuntur, non ita ut ipse citò resurgunt, sed in mortis pulverem deducuntur, tum resurrecturi, cum illud tempus venerit, de quo in Evangelio dicit: Veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, & procedent. Aut certè tropicè pulverem mortis ipsos judæos intelligi voluit, in quorum manus deductus est. Scriptum est enim: Non sic impii, non sic; sed tamquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ.

Joan. 5. 28.

Psal. 1. 4.

CAPUT
XVI.

Psal. 21.

17.

39. DENIQUE sequitur: *Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me; tamquam ipsos dixerit pulverem mortis in quem deductus est, quos dixit canes multos, & concilium malignantium: canes eos videlicet appellans, qui plerumque contra innocentes latrant, cum quibus non habent consuetudinem. Jam verò in*
iis

illis quæ subjungit, tamquam Evangelium recitatur. Crucifixio quippe ejus exprimitur in eo quod dicit: *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi verò consideraverunt, & conspexerunt me.* Fossæ sunt enim clavis manus & pedes ejus, & cum extenderetur in ligno, quodammodo numerata sunt ossa ejus. Consideratus est autem atque conspectus, quid illi futurum esset, & utrum veniret Elias, & liberaret eum.

Ps. 21. 18.

Matt. 27.

49.

40. Jam illud quod sequitur, nullius expositionis indiget: *Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Verba deinde quæ subtexuntur, orantis sunt, tam ex persona capitis, id est, hominis mediatoris, quam ex persona corporis, quod est Ecclesia, quam dicit etiam unicum suam. *Tu autem, Domine, inquit, ne longè facias auxilium tuum.* Hoc ad ejus carnem pertinet, cujus resurrectio non in longum est missa, ut aliorum. *In defensionem meam adspice; ne quid noceant inimici, qui sibi videntur aliquid potuisse carnem perimendo mortalem. Non autem nocent, si defendente gratia Dei, non eis ad malum anima superata consentiat. Sic enim & alibi prophetatum est: Terra tradita est in manus impii; hoc est, caro terrena.*

Ps. 21. 20.

41. *Erue à framea animam meam.* Framea gladius est; nec utique tali ferro Christus occisus est, sed cruce; nec latus ejus gladio, sed lancea percusserunt. Translato ergo verbo, frameam linguam dixit persequentium, sicut in alio Psalmo dicitur: *Et lingua eorum gladius acutus.* Unde quia in ejus carne lingua prævaluit malignorum, orat ut animæ nihil noceat, cum dicit, *erue à framea*
TOM. IV. G mea

Ibid. 21.

Psal. 56. 5.

mea animam meam: ut hæc in prophetia oratio; si ad caput corporis referas, non videatur velut indigentis petitio, sed potiùs rei futuræ figurata prædictio. Aut certè, quia corpus ejus, hoc est, Ecclesia, graves persecutiones fuerat perpessura, frameam dixit, qua maximè trucidati sunt martyres, undè vult eorum animas erui, ne timeant eos qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt, & consentiant ad illicita. Aut etiam in ipsorum passionibus inimicorum linguam frameam dicit, undè animam suam, hoc est, animam corporis sui, animam sanctorum suorum vult erui.

42. Quod autem sequitur: *Et de manu canis unicam meam*; nihil aptius quàm unica Ecclesia mihi videtur intelligi. Canem verò appellavit mundum, non ratione sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantem. Hæc est enim canum natura, ut cùm quibus habent consuetudinem, sive illi boni, sive mali sint, non ad eos latent; insolitorum autem personis visis, etiam innocentibus irritentur. Manu autem canis potestatem mundi significavit. Cujus etiam regnum infestum futurum corpori suo, id est, Ecclesiæ suæ, leonis nomine figuravit in eo quod adjunxit: *Salvum me fac de ore leonis*. Unde est scriptum: *Nihil interest inter minas regis & iram leonis*; quamquàm & diabolum Apostolus Petrus leoni comparat rugienti, & quærenti circumeundo quem devoret. Superbosque hujus mundi christianis humilibus adversaturos ostendens, consequenter dicit: *Et à cornibus unicornium humilitatem meam*. Ideo quippe in unicornibus superbi intelliguntur; quia superbia odit consortium, & quan-

Ps. 21. 22.
Prov. 19.
II.
I. Pet. 5. 8.

tum in ipso est, solus cupit eminere omnis superbus.

43. JAM nunc adtende ubi sit fructus, vel quòd derelictus est, ne exaudiretur pro terrena felicitate, non ad insipientiam, sed ut saperemus quid novi gratia Testamenti desiderare debeamus: vel quòd non est derelictus, sed exauditus in eo quod ait, *ne discedas à me*, qui dixerat, *quare me dereliquisti?* quod utique contrarium est, nisi illud ad aliud, hoc ad aliud referatur. Adtende & audi quantum sapis, hauri quantum capis, quantumque ipse rem tantam eloqui valeo, imò quantum tribuit ille, qui nos exaudit, & in Christo in quantum homo mediator est inter nos & Deum, & cum Christo in quantum Deus est æqualis Deo, & potens est facere, ut ait Apostolus, *supra quàm petimus, aut intelligimus*: vide in hoc Psalmo Testamenti novi gratiam, vide illius derelictionis, tribulationis, deprecationis fructu quid agatur, quid insinuetur, quid commendetur, quid illustretur. Intuere quid legamus tanto ante prophetatum, quid jam certaminus impletum. *Narrabo nomen tuum*, inquit, *fratribus meis, in medio Ecclesiæ cantabo te*. Fratres illi sunt, de quibus in Evangelio ait: *Vade, & dic fratribus meis*. Ecclesia illa est, quam modo dixit unicam suam: hæc est unica Catholica, quæ toto orbe copiosa diffunditur, quæ usque ad ultimas gentes crescendo porrigitur. Undè in Evangelio dicit: *Et prædicabitur hoc Evangelium in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis*.

44. Quod autem ait, *cantabo*, hoc est illud canticum novum, de quo in alio Psal-

CAPUT
XVII.

I. Tim. 2.

5.

Eph. 3. 20.

Psal. 21.

23.

Joan. 20.

17.

Matt. 24.

14.

Pr. 95. I. mo dicitur: *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino omnis terra.* Habes hic utraque, & quo cantico cantaturum se dixerit, & in cujus Ecclesie medio; illud pertinet ad novum canticum, hæc ad omnem terram. Ipse quippe cantat in nobis, cujus gratia cantamus, sicut dicit Apostolus: *An vultis experimentum ejus accipere, qui in me loquitur Christus?* Medium verò Ecclesie ad eminentiam scilicet referas, & ad ipsam manifestationem; quia omnia quanto clarius nota sunt, tanto magis in medio esse dicuntur: vel certè ad interiores Ecclesie, quia interiora sunt media. Neque enim omnis, qui labiis personat, cantat canticum novum; sed qui eo modo cantat, ut Apostolus admonet dicens: *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.* Intus enim est hoc gaudium, ubi vox laudis, & canitur, & auditur; qua voce laudatur, qui gratis amandus est toto corde, tota anima, tota mente, amatoremque suum accendit in se gratia Spiritus sui sancti. Quid enim aliud est canticum novum, quam laus Dei?

45. DENIQUE sequitur, & hoc evidentius demonstrat. Cum enim dixisset: *Narrabo nomen tuum fratribus meis;* quia Deum nemo vidit umquam, sed unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit; atque adjunxisset: *In medio Ecclesie cantabo te;* quomodo cantavit, id est, quia in nobis cantavit, cum proficimus in nomine, quod narravit fratribus suis; & quia laudem Dei cantavit in nobis, continuò manifestavit dicens: *Qui timetis Dominum, laudate eum.* QUIS autem VERACITER LAUDAT, nisi qui sinceriter amat? Tantumdem ergo est ac si diceret,

ret, qui timetis Dominum, amate eum. *Dixit enim homini,* sicut scriptum est, *ecce pietas est sapientia.* Porrò pietas cultus Dei est, **NEC COLITUR ILLE NISI AMANDO.** Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* Ac per hoc sapientia est caritas Dei; nec diffunditur in cordibus nostris, nisi per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Initium autem sapientie timor Domini. Et timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem. Proinde præmissus timor in cor nostrum pellit inde consuetudinem malorum operum, & servat caritati locum, qua tamquam domina veniente, ut illa insidat, abscedit.

46. Ergo qui timetis Dominum, laudate eum; ut Deum non serviliter, sed liberè colatis, eum amare discite quem timetis, & poteritis laudare quod amatis. Timentes enim Deum homines veteris Testamenti, propter litteram terrèntem & occidentem, nondum habentes Spiritum vivificantem, currebant cum sacrificiis ad templum: & quamvis in figuram futuri sanguinis quo redempti sumus, tamen nescientes quid per eas præfiguraretur, cruentas victimas immolabant. Nunc verò in gratia novi Testamenti, qui timetis Dominum, laudate eum. Ipse quippe in alio Psalmo, illa mutanda prænuntians, quæ tunc in umbra futuri offerebantur: *Non accipiam, inquit, de manu tua vitulos, neque de gregebus tuis hircos.* Et paulò post, ut ostenderet sacrificium novi Testamenti, quando illa fuerant cessatura: *Immola, inquit, Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.*

Ibid. 23. Et in fine ejusdem Psalmi: *Sacrificium*, inquit, *laudis glorificabit me: & illic via est, qua ostendam illi salutare meum.* Salutare Dei Christus est, quem infantem Simeon senex cum agnovisset in spiritu, eumque sumpsisset in manus: *Nunc dimittis*, inquit, *Dominè, servum tuum, secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.*

CAPUT XIX.

47. QUI *timetis ergo Dominum, laudate eum, universum semen Jacob magnificate eum.* Non vacat quod ei non sufficit dicere *semen Jacob*, nisi adderet *universum*; ne in solis eis intelligeretur, qui ex Israelitis fuerant credituri. Semen enim Jacob ipsum est semen Abraham: omnibus autem in Christo credentibus, non solis qui ex Israel fideles erant, Apostolus dicit: *Ergo Abraham semen estis secundum promissionem heredes.* Ibi namque commemoravit præfigurationem novi Testamenti; in eo quod scriptum est: *In Isaac vocabitur tibi semen*; non utique in Ismael ancillæ filio. In quibus duobus filiis Abraham servo & libero, & duabus mulieribus ancilla & libera, scribens ad Galatas, duo Testamenta dicit in allegoria præfigurata. Unde dicit: *Non qui filii carnis, ii sunt filii Dei; sed filii promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est: Ad hoc tempus veniam, & erit Sara filius.*

Beda vulgatus Gal. 3.

48. Multum est & nimis longum diligenter enucleare, cur filii promissionis pertinentes ad Isaac, novi Testamenti gratiæ deputentur. Brevis tamen adtingam; unde tanto fructuosius cogitabis, quanto magis piè cogitaveris. Non omnia Deus quæ prædicat, promittit; prædicat enim etiam illa, quæ non ipse facit; quia est omnium præscius futurorum. Prædicat ergo &

peccata hominum, quæ potuit præscire, non facere. Promittit autem quæ ipse facturus est, nec ea mala, sed bona. Quis enim promittit mala? Quamvis itaque mala inferat malis, non peccata, sed supplicia, minatur tamen ea potius quam promittit. Omnia largitur & præscit; sed peccata prædicat, supplicia minatur, beneficia pollicetur. Filii ergo promissionis, filii sunt beneficii. Hæc est gratia, quæ gratis datur, non meritis operantis, sed miseratione donantis. Hinc gratias agimus Domino Deo nostro, quod est magnum sacramentum in sacrificio novi Testamenti, quod ubi, & quando, & quomodo offeratur, cum fueris baptizatus, invenies.

49. DEINDE sequitur & dicit: *Timeat eum omne semen Israel.* Qui Jacob, ipse & Israel, unus homo erat, habens duo nomina, non in parvo sacramento: sed uno libro non possunt dici omnia, in quo jam multum progressi sumus, & nondum de aliis tribus questionibus aliquid diximus, hoc est, de tenebris exterioribus; & latitudine, & longitudine, altitudine, & profundo; & de quinque, & quinque virginibus. Quod ergo dixit supra, *universum semen Jacob*, hic consequenter ait, *omne semen Israel.* Sed quare superius, *magnificate eum*, & posterius, *timeat eum*? Magnificatio laudi congruit, de qua dixerat, *qui timetis Dominum, laudate eum*: unde jam multa disserui. Ibi quippe amor vel caritas Dei, quæ perfecta foras mittit timorè. Cur ergo iterum, *timeat eum omne semen Israel*? *Non enim accepistis*, inquit Apostolus, *spiritum servitutis iterum in timore.* Sed idem Apostolus oleastro inserto in olivam timorem præcipit, hoc est, gentibus additis radici Abraham, Isaac, Jacob, ut & ipsæ fierent Is-

CAP. XX.

Ps. 21. 25.

I. Joan. 4. 18.

Rom. 8. 15.

Rom. 12. 17.

raël, id est, pertinerent ad semen Abrahamæ.

50. Quam insertionem oleastri, jam amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus ramis, etiam ipse Dominus in Evangelio prædixit occasione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit. Tunc enim ait: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël. Et adjunxit: Ideo dico vobis, quia multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno cælorum: filii autem regni ibunt in tenebras exteriores; illic erit ploratio & stridor dentium:* ita significans inseri oleastrum propter humilitatem (dixerat quippe ille Centurio: *Non sum dignus ut sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus*) confractionem autem ramorum naturalium, propter superbiam scilicet eorum qui ignorantes Dei justitiam, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti. De iis quippe vana elatione tumens dictum est, quòd ibunt in tenebras exteriores, qui jactantes se de semine Abrahamæ, semen Abrahamæ fieri noluerunt, ut essent filii promissionis; quia fidem novi Testamenti non receperunt, ubi Dei justitia commendatur, suam constituere volentes; id est, tamquam de suis meritis & operibus præfidentes spreverunt esse filii promissionis, hoc est, filii gratiæ, filii misericordiæ, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur; credens in eum qui justificat impium, hoc est, qui ex impio facit pium; ut deputetur fides ejus ad justitiam, & impleatur in eo, non quod postulabat ejus meritum, sed quod à Domino promissum est beneficium.

51. Cum iis igitur agens Apostolus, qui olivæ per gratiam inserebantur: *Dicis, inquit, fracti sunt rami, ut ego inserar. Bened: propter*

ter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide sta: noli altum sapere, sed time. Dei est enim beneficium, non meritum tuum; quod & alibi dicit: *Gratia salvi facti estis per fidem; & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur.* Ipsius enim sumus figmentum creati in Jesu Christo in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. In hoc itaque intellectu gratiæ inest timor, de quo dicitur: *Noli altum sapere, sed time.* Timor autem iste alius est, non est ille servilis, quem caritas foras mittit. Illo enim timetur ne incidatur in tormentum supplicii, isto autem ne amittatur gratia beneficii.

52. QUAPROPTER quàmvis fidelibus ad novum Testamentum pertinentibus dicat Apostolus quod paulò ante commemoravi: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, pater;* id est, ut fides in nobis sit, quæ per dilectionem operatur, non tam timendo poenam quàm amando justitiam: tamen quia non fit anima justa nisi participatione melioris, qui justificat impium (quid enim habet quod non accepit?) non debet sibi tribuendo quòd Dei est, ita gloriari tamquam non accepit. Ob hoc ei dictum est: *Noli altum sapere, sed time.* Et timor iste præcipitur iis etiam, qui ex fide viventes, hæredes sunt novi Testamenti, atque in libertatem vocati. Altum enim sapere, dictum est, superbire. Quod alio loco è contrario satis ostendit, ubi ait: *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.* Ex hoc quòd ait, *humilibus consentientes*, utique aperuit nihil aliud se dixisse, *alta sapientes*, quàm superbientes.

Ti-

Matth. 8.
10.
Ibid. 11.

Matth. 8.8.

XX. 140

10. 18. 29

Rom. 10.3

4. 100. 1

21. 8. 100. 1

11. 100. 1

Rom. 11.

19.

Eph. 2.8.

Rom. 11.
20.

I. Joan. 4.
18.

CAP. XXI.

Rom. 8. 15.

Gal. 5. 6.

I. Cor. 4. 7.

Rom. 11.
20.

Rom. 12. 16.

I. Joan. 4.
18.

53. Timor ergo non est in caritate, quia perfecta caritas foras mittit timorem; sed illum servilem, illum, quo cum se quisque ab opere malo abstinere, poena terretur, non justitia delectatur: hunc caritas foras mittit, quam non delectat iniquitas, etiamsi proponatur impunitas: non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam, qua in illa factum est, ut eam non peccare delectet; quo timet ne Deus eam deserat, etiamsi nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor castus est, non eum caritas ejicit, sed adsciscit. De illo quippe scriptum est: *Timor Domini castus permanens in saeculum saeculi*; nequaquam istum diceret permanentem, nisi sciret alium, qui non permaneret. Et bene istum castum dixit, hoc enim non caret amor, quo anima inhæret Deo, quæ dicit in alio Psalmo: *Perdidisti omnem qui fornicatur abs te, mihi autem adherere Deo bonum est*. Nam & conjunx quæ adulterinum animum gerit, etiamsi timore viri non adulterium perpetrat, tamen quod deest operi, inest voluntati. Casta verò aliter timet: nam & ipsa timet virum, sed castè. Denique timet illa, ne vir infestus adveniat; ista, ne offensus abscedat. Non amanti enim præsentia viri molesta est; amanti autem absentia. Timore itaque casto permanenti in saeculum saeculi timeat Deum omne semen Israël. Timeant quem diligunt, non alta sapiendo, sed humilibus consentiendo: cum timore & tremore suam ipsorum salutem operentur. Deus est enim qui operatur in eis & velle, & operari pro bona voluntate.

3. Sent. dist.
7. 34. Non
potes.
Eugypius
tit. 228.
Timore.

Phil. 2. 13.

CAPUT
XXII.
Rom. 10. 3.

54. HÆC est justitia Dei, hoc est quod Deus donat homini, cum justificat impium. Hanc Dei justitiam ignorantes superbi judæi, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt

sunt subjecti; a hac superbia deiciuntur, ut humilis inseratur oleaster. Et illi ibunt in tenebras exteriores, de quibus inter alia requisisti, venientibus: ab oriente & occidente multis qui recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno caelorum. Sunt enim modò in exteris tenebris, unde correctio desperanda non est; quam si contemserint, ibunt in tenebras exteriores, ubi correctionis locus non erit: quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ; sed lux cordis, non istorum qui in carne sunt oculorum; nec omninò talis, qualis hujus lucis visibilis phantasia cogitur; quàmquam & ibi est videre, sed longe aliter, longe dissimiliter. Qualis enim lux est ipsa caritas, quis verbis explicet? Quis earum rerum, quæ sensibus carnis adjacent, ullo demonstret exemplo? An forte lux non est caritas? Audi Apostolum Joannem: ipse quippe dixit, quod modò commemoravi: *Quoniam Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo ullæ*; qui rursus dicit: *Deus caritas est*. Ac per hoc si Deus lux est, & Deus caritas est, profectò caritas lux ipsa est, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Item dicit: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc*. Istæ sunt tenebræ, in quas diabolus & Angeli ejus multum superbiendo progressi sunt. Caritas enim non æmulatur, non inflatur. Ideo non æmulatur, quia non inflatur. Ubi enim præcedit inflatio, continuò sequitur æmulatio; quoniam SUPERBIA mater est invidentiæ.

55. Diabolus igitur & Angeli ejus à luce

a Editi, ac superbia. MSS. Vatic. & è nostris duo: Hac superbia. Alii Gallicani plures: Hac superbi.

a
Matt. 8. 12.I. Joan. 1.
5.

Ibid.

I. Joan. 4.
8.

Rom. 5. 5.

I. Joan. 2.
11.

I. Cor. 13. 4.

atque fervore caritatis aversi, & nimis in superbiam invidiamque progressi, velut glaciali duritia torpuerunt. Et ideo per figuram tamquam in aquilone ponuntur: undè cum generi humano diabolus incubaret, ventura gratia Salvatoris dicitur in Cantico canticorum: *Exsurge, aquilo, & veni, auster, perfla hortum meum, & fluent aromata.* Exsurge, qui irruisti, qui subditis incumbis, qui possessos premis. Exsurge, ut à tuo pondere relevati erigantur, quorum animas premendo curvastis. *Et veni, auster,* inquit, spiritum invocans gratiæ, flantem de meridie velut à parte fervida & luminosa, ut fluant aromata. Undè Apostolus dicit: *Christi bonus odor sumus in omni loco.* Hinc etiam dicitur in quodam Psalmo: *Convertite, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in austro:* captivitatem scilicet, qua sub diabolo tamquam sub aquilone tenebantur, ubi abundante iniquitate frigerant, & quodammodo congelaverant. Hinc enim & Evangelium dicit: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum.* At verò flante austro, glacies resolvitur, & torrens fluunt: id est, peccatis remissis, populi ad Christum caritate concurrunt. Hinc & alibi scriptum est: *Sicut glacies in sereno, ita solventur peccata tua.*

56. PROINDE rationalis creatura, sive in angelico spiritu, sive in anima humana, ita facta est, ut sibi ipsa bonum, quo beata fiat, esse non possit; sed mutabilitas ejus si convertatur ad incommutabile bonum, fiat beata: unde si avertatur, misera est. Aversio ejus vitium ejus, & conversio ejus virtus ejus est. Natura ergo non est mala, quia creatura spi-

ritus a vita est rationalis, quæ etiam privata bono, cujus participatione beatificatur, id est, etiam vitiosa, melior est eo corpore, quod summum est in corporibus, id est, hac luce quæ sentitur oculis carnis, quia & ipsa est corpus. Omni autem corpore quælibet incorporea natura præstantior est, non mole, quia non nisi corporum est moles, sed vi quadam qua supergreditur omnem phantasiam, quam volutat animus haustam de sensibus corporis. Sed quemadmodum in ipsis corporibus ea quæ inferiora sunt, sicut terra & aqua & ipse aër, meliora fiunt participatione melioris, id est, cum luce illuminantur, & fervore vegetantur: sic incorporeæ creaturæ rationales ipsius Creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohererent purissima & sanctissima caritate: qua omni modo si caruerint, tenebescunt, & obdurescunt quodammodo.

57. Proinde infideles homines tenebræ sunt, qui per fidem conversi ad Deum, quadam præmissa illuminatione lux fiunt. In qua proficiendo si ex fide ad speciem pervenerint, ut id quod credunt etiam conspiciere, sicut tantum bonum potest conspici, mereantur, perfectam recipient imaginem Dei. Talibus enim dicit Apostolus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Porrò diabolus & angeli ejus tenebræ sunt infidelibus hominibus b exteriores. Plus enim ab illa caritate aversi, & in suum fastum obstinationemque progressi sunt. Et quoniam extremo judicio

a Ita MSS. At excusi hebet, *spiritus vitæ est rationalis.*

b Editi, *infidelibus hominibus deteriores.* At melioris notæ MSS. habent, *exteriores.* Sic etiam Eugypii codices duo manu exarati.